

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 351.76
DOI 10.31733/2078-3566-2021-1-182-189

Олег ЄМЕЦЬ[©]
доктор юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

СУСПІЛЬНА МОРАЛЬ ТА МОРАЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Метою статті є визначення суспільної моралі та моральності як об'єктів державно-правового захисту в Україні. Встановлено, що поняття «мораль» і «моральність» виникли ще в стародавні часи. Зусилля щодо їх визначення пройшли вагомий еволюційний шлях, що відображено в оприлюднених думках мислителів різних епох. Попри це, дискусії стосовно їх змісту тривають досі, що вказує на неоднозначність їх розуміння. Аргументовано, що поняття «мораль» і «моральність» не треба ототожнювати, а також запропоновано внести певні зміни до чинного законодавства для визначення значення терміна «моральність» як об'єкта державно-правового захисту в Україні, що потребує фахового обговорення. Одержані та оприлюднені результати дослідження можуть бути використані правниками під час заходів щодо захисту суспільної моралі та моральності, а також вченими під час наукових розробок у цій сфері надалі.

Ключові слова: етика, кримінальні правопорушення, моральність, порнографія, проституція, розпушта, суспільна мораль, сутенерство.

Постановка проблеми. Світогляд сучасної людини під впливом різних чинників зазнає суттєвих змін, проте, незважаючи на це, ставлення до певних явищ не може бути змінено на пряму протилежне. Тож попри різні погляди щодо доцільності легалізації проституції в нашій країні та допустимості самостійного свідомого вибору такого способу заробітку, навряд чи втягнення особи у сферу надання сексуальних послуг, особливо дитини, або організацію заняття проституцією, звідництво для розпусти, створення й утримання місць розпусти можна вважати нормою сучасного суспільного життя. Водночас треба зауважити, що власне проституцію в нашій країні не визнано злочином. Ідеться лише про адміністративне правопорушення, а кримінально караними вважають лише окремі дії, пов'язані з нею.

Такий стан кореспондується з міжнародно-правовими зобов'язаннями, взятими державою у зв'язку з приєднанням до важливих міжнародно-правових актів, зокрема Міжнародної конвенції про припинення обігу порнографічних видань та торгівлі ними (1923), Конвенції ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами (1949), Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Конвенції ООН про права дитини (1989), Конвенції МОП про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999), Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2000), Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність (2001), Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення (2012).

Суспільна небезпечність кримінальних правопорушень проти моральності полягає в завданні великої та часто невиправної шкоди як фізичному, так і психічному здоров'ю людей, яких утягують у сферу надання сексуальних послуг. Це позначається на всіх сферах жит-

© Ємець О. М., 2021
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0864-2302>
navd.ukr@yandex.ua

тедіяльності, передусім сімейному благополуччі. Отже, під загрозою опиняється генофонд нації. Викладене засвідчує актуальність проблеми захисту суспільної моралі та моральності від протиправних посгань, а також переконує в необхідності проведення дослідження важливих сучасних питань, які виникають при цьому, що слугуватиме теоретичним підґрунтям для вдосконалення системи заходів у цій сфері.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Широкому спектру питань, пов'язаних із захистом суспільної моралі та моральності, присвятили свої дисертації такі видатні вчені, як І. О. Бандурка, В. В. Кузнецов, С. Г. Кулик, Л. С. Кучанська, А. В. Ландіна, В. О. Морозова, В. Ю. Мосяженко, А. В. Плотнікова, І. І. Припхан, С. П. Репецький, О. П. Рябчинська, Т. А. Шевчук та інші. Віддаючи належне їх здобуткам і науковим працям різних років, зауважимо, що проблема залишається злободенною і сьогодні та потребує продовження проведення наукових досліджень певних її аспектів, зокрема пов'язаних з категоріальним апаратом і певними особливостями чинного законодавства України.

З огляду на це **метою** статті є визначення суспільної моралі та моральності як об'єктів державно-правового захисту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 1 Конституції [1] Україна є правовою державою, а у ст. 6 цього нормативно-правового акта зазначено, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених нею межах і відповідно до законів України. Проведений аналіз змісту статей Основного закону України показав, що у ньому є окремі положення, прямо пов'язані з моральністю. Наприклад, ст. 35 передбачена можливість обмеження права на свободу світогляду та віросповідання лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я й моральності населення. Крім того, у ст. 54 закріплено гарантію захисту моральних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Отже, в Конституції України використано термін «моральність». При подальшому вивченні особливостей чинного законодавства у цій сфері встановлено, що у ст. 1 Закону України «Про захист суспільної моралі» [2] закріплено термін «суспільна мораль», який визначено як систему етичних норм, правил поведінки, що склались у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість. Поняття моральності у ньому не розкривається. Водночас саме моральність є об'єктом кримінально-правової охорони. У КК України [3] кримінальні правопорушення проти моральності передбачено ст. 297–304 розділу XII «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності». Серед цього переліку особливу небезпеку становлять злочини, пов'язані із сексуальними стосунками, відповідальність за які визначено в ст. 301 «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів», ст. 302 «Створення або утримання місць розпусти і звідництво» та ст. 303 «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією». Зважаючи на такий стан правового забезпечення захисту суспільної моралі та моральності, надамо увагу тлумаченню цих понять, а також визначенню їх співвідношення між собою.

Дослідження проблеми використання вказаних термінів і ретроспектива поглядів учених, що досліджували це питання, дають змогу констатувати певні розбіжності у визначенні понять «моральність» і «мораль». В історії розвитку мови та людського мислення, як зазначає А. В. Ландіна, взаємозв'язок між повсякденним вживанням слів, стихійно сформованим поняттям і власне теоретичними дефініціями термінів «мораль» і «моральність» та їх розмежування були особливо складними й неоднозначними. Починаючи з того моменту, коли мораль і моральність уперше стали об'єктом спеціального наукового дослідження і аж до сучасності на тлумаченні цих понять позначалися процеси, що відбувалися далеко за межами етики. Моральність науковці виокремлюють зі складного переплетіння суспільних та життєвих явищ не лише як науково даний об'єкт, а через призму історичного досвіду багатьох поколінь, як культурно детермінований предмет. Для того щоб знайти правильне визначення як моралі, так і моральності в юридичному контексті, необхідно враховувати особливості розуміння вказаних понять не лише з філософсько-наукового погляду, а й у тому значенні, яке вони мають з огляду на масово-практичну свідомість (тобто те, як мораль і моральність сприймає людський загаль), а також у контексті соціологічних та гуманітарних наук (педагогіка, історія, літературна критика тощо) [4, с. 264]. У будь-якому разі філософ або вчений-юрист, намагаючись подати власне наукове бачення з цього питання, підсвідомо бере до уваги також значення категорій «мораль» і «моральність», які активно вживають у процесі повсякденного спілкування між людьми, у вигляді вихідних понять. Закономірно, що є багато різноманітних підходів до визначення вказаних понять. Саме в питанні розмежування моралі й моральності стикаємось із проблемою, яка наявна не лише в теорії кримінального права та в юриспруденції загалом, а й в етиці, основними категоріями якої і є зазначені дефініції. Етична теорія не дає чіткого визначення обох

вищезазначених термінів і не містить їх чіткого розмежування. Більшість філософів, які досліджують поняття «мораль» і «моральність», ототожнюють їх [5, с. 22–23].

Етимологічно терміни «етика», «мораль» та «моральність», на думку С. П. Репецького, виникли в різних мовах і в різний час, проте мали єдине значення – норів, звичай. У процесі їх вживання слово «етика» стало означати науку про мораль і моральність, а словами «мораль» та «моральність» стали позначати предмет дослідження етики як науки. Причому в побуті цими трьома словами можуть оперувати як тотожними. З огляду на це, відсутність у «Руській правді» та багатьох подальших історичних нормативно-правових актах безпосередньої вказівки на мораль і моральність, а також злочини, що прямо пов'язані з посяганнями на ці об'єкти, зумовлене тим, що зазначені терміни [6, с. 20–21]:

– по-перше, не мали руського, російського чи українського походження;

– по-друге, вони виникли та почали вживатися в різний час, зокрема на території сучасної України (термін «моральність» починають активно вживати з кінця XVIII століття).

А. В. Шевчук зазначає, що мораль – не лише регулятор суспільних відносин, а й ієрархізована система загальноприйнятих у суспільстві цінностей, яка є надбанням первісної епохи. В основі поведінки першолюдини закладено принципи альтруїзму, милосердя, справедливості, рівності й патріотизму, які акумулюють у собі цілий комплекс моральних цінностей і почуттів стародавніх людей. Такі принципи, цінності й почуття були невід'ємною складовою буття першолюдини та стали запорукою розвитку первісної цивілізації, подальшої її трансформації в більш розвинені епохи [7, с. 78].

О. В. Беляєва зауважує, що фундаментальний характер традиційної моральності виявляється в її стійкості до всіх історичних змін, реакцією на які була зміна конфігурації нормативно-ціннісної структури та збагачення змісту її складових за умов збереження їх тематичного набору й традиційного способу регулювання. Традиційна моральність стала основою соціальної аплікації ідеології світових релігій, що призвело до утворення синкретичної релігійно-традиційної моральності [8, с. 34]. Релігійно-традиційна система моральності означена частковою модифікацією традиційного способу регуляції поведінки, пов'язаною з появою індивідуальних суб'єктів-особистостей, здатних до самовдосконалення на основі духовної мотивації. Основним суб'єктом моральності в епоху Середньовіччя лишалася спільнота, відтворювалися всі традиційні способи взаємозв'язку індивідуального й колективного суб'єктів моралі. Причому відбулася диверсифікація останнього з утворенням поряд з родовими, сімейними, сусідськими і військовими громадами – релігійних спільнот, чернечих і лицарських орденів, купецьких гільдій та інших спільнот. Всупереч своїм відмінностям, релігійно-традиційна моральність стала різновидом традиційної системи моралі [8, с. 24].

Одним із найвизначніших досягнень англійської філософії, на думку А. В. Ландіної, є те, що мораль уже сприймають як сферу вимог до людини, які є вираженням її сутнісної, справжньої природи, на відміну від потягів і схильностей. Водночас у цей час було актуалізовано проблему моральності, зміст якої полягає в тому, щоб розум панував над безпосередніми почуттями, щоб людина керувалася своїми справжніми інтересами та придушувала в собі неістинні прагнення [9, с. 60]. Власне виникнення останнього терміна та проблеми, пов'язаної з ним, підносять етичну думку цього періоду на вищий щабель [5, с. 26]. О. Г. Дробницький зауважує, що тут і починається історія питання про поняття моралі та моральності як особливої проблеми спеціальної етичної теорії [9, с. 64].

Г. Гегель одним із перших наголосив на тому, що мораль можна визначити у двох площинах, а також відмежував моральність як етичну категорію від моралі, вказавши на те, що ці два поняття хоча й тісно взаємопов'язані, але не тотожні [5, с. 28]. Він зазначає, що мораль – це не просто специфічне суспільне явище, що відрізняє людину від світу природи, а й особливе явище в історичному розвитку суспільства, яке відрізняється від усіх інших способів упорядкування суспільного досвіду. Моральність визначається як право або інші інституційні, організаційні та корпоративні норми. Їй притаманний збіг суспільних приписів і фактичної поведінки основної маси людей, а також всезагальна впевненість у правильності утвореного порядку, що ґрунтується на факті його існування. В етичній науці XIX – початку XX століття співвідношення моралі та моральності розглядали по-різному. Такі вчені, як А. Вестермарк, Е. Дюркгейм, А. Сазерленд та У. Самнер взагалі не визнавали існування цих двох понять як різних категорій, продовжуючи їх ототожнювати, називаючи моральністю ті норми й принципи поведінки, які характерні лише для певної локальної групи. З огляду на це, вони заперечували всезагальний характер моральних норм [9, с. 80–94].

Водночас Ч. Уайтлі та Н. Купер актуалізували питання про існування в моралі двох аспектів: суспільного й особистого. Тобто мораль усвідомлюється або лише як соціальне

явище, де особисті переконання та мотиви не відіграють вагомої ролі, або як сфера виключно особистих переконань, які не стосуються соціального впорядкування поведінки індивіда. Таке розмежування моралі на індивідуальну та суспільну дещо схоже на протиставлення моралі й моральності Г. Гегелем: у нього суспільну мораль також зведено до більш простих, ніж моральність, соціальних норм, тобто звичаїв, традицій, а моральність (індивідуальна мораль) визначено як дещо виключно суб'єктивне та внутрішнє [9, с. 103]. Моральність, згідно з переконаннями Г. Гегеля, стоїть на щабель вище від моралі [10, с. 367]. Ф. Ніцше зауважує, що як це не дивно, але в усій науці моралі бракує проблеми власне моралі, тобто підозри, що тут є щось проблематичне [11, с. 186].

На думку Р. Г. Апресяна, саме суспільна мораль охоплює цінності й уявлення, пов'язані з життям суспільства, а також відповідні цим цінностям вимоги [12, с. 3–17]. О. В. Беляєва, розглядаючи питання суспільної моралі [13, с. 106–118; 14, с. 272–292], зауважує, що відносини та вчинки, які наявні в суспільстві та обґрунтовуються системою нормативно-ціннісних уявлень, вважають сферою моральності. Отже, суспільна мораль не протистоїть моральності: остання є моральнісним аспектом суспільної реальності, що зазнає істотного впливу й поза моральними чинниками. Аналізуючи зміст ідеї суспільної моралі, О. В. Артем'єва стверджує, що [15, с. 81–92]:

- вона охоплює уявлення про зорієнтованість суспільної моралі на досягнення спільного блага;
- суспільна мораль «бере до уваги» кількісний показник, для неї важливий критерій більшості;
- інституційність, опора на установки, які організаційно та процедурно підтримують;
- суб'єкт й об'єкт суспільної моралі може бути розмежовано;
- суспільна мораль передбачає колективний осуд;
- вона неодмінно формалізована й кодифікована, принаймні частково.

М. Іванець і Т. Петрова зауважують, що суспільна мораль – це така сфера моральної регуляції, яка охоплює прийняті в суспільстві та зорієнтовані на досягнення спільного (колективного) блага цінності, правила поведінки, їх відображення у свідомості людей та відповідні поведінкові стандарти (моделі поведінки), що формуються на основі відповідних цінностей і норм, а також має засоби колективного осуду аморальних вчинків членів цього соціуму. У вказаному, досить широкому за змістом, визначенні поряд з цінностями та правилами поведінки названо також як обов'язкові елементи відображення цих цінностей і норм у свідомості членів соціуму та відповідні поведінкові стандарти. Отже, наведене тлумачення опрацьовано в межах пропонованого широкого підходу до розуміння моралі й права. Воно передбачає включення до структури суспільної моралі не лише цінностей і норм, а й елементів свідомості та практик (поведінкових стандартів) як певної системи норм, свідомості та діяльності людини. Захистом суспільної моралі треба вважати всю взаємопов'язану сукупність заходів, здійснюваних відповідно до приписів чинного законодавства уповноваженими на те державними органами та їх посадовими особами щодо усунення юридично визначених порушень суспільної моралі та відновлення порушених прав і свобод людини та суспільства загалом у цій сфері. З наведеної дефініції випливає, що про захист суспільної моралі потрібно говорити саме тоді, коли відповідні посягання на неї вже відбулися й потрібно вживати заходів щодо усунення таких порушень і виправлення становища. Під час захисту суспільної моралі як публічно-правової, а не лише етичної, категорії йдеться про суспільні інтереси, їх узгодженість і гармонізацію з особистими інтересами [16].

На думку В. В. Костицького, суспільна мораль є таким феноменом вищого порядку, якому притаманне визнання всім суспільством або його переважною більшістю відповідно до системи цінностей та правил поведінки, які склалися внаслідок загальносуспільного мовчазного консенсусу [17, с. 8]. Мораль в одній зі своїх численних інтерпретацій – це певним чином ієрархізована система загальноприйнятих у суспільстві цінностей [18, с. 15].

В. В. Кузнецов, досліджуючи поняття моралі та моральності [19, с. 114], вказує на те, що в більшості словників терміни «мораль» і «моральність» розкриваються як синоніми [20, с. 223; 21, с. 377; 22, с. 223], проте іноді ці терміни ототожнюються тільки в широкому значенні. Наприклад, у тлумачному словнику-довіднику моральних та духовних понять і термінів мораль визначено як: 1) одна із форм суспільної свідомості; система поглядів та уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей; 2) норми, принципи, правила поведінки людей, а також безпосередня людська поведінка (мотиви вчинків, результати діяльності), почуття, судження в людських стосунках. Моральність – це: 1) етичне поняття, яке в широкому значенні є синонімом моралі; 2) характеристика особливого виду практичної діяльності людей, що

мотивується моральними ідеалами, переконаннями, нормами та принципами; 3) відповідність поведінки людей нормам моралі [23, с. 89–91]. Водночас є науковці, які не погоджуються з позицією авторів, що цілком ототожнюють мораль і моральність. Вказуючи на іноземне походження цих понять, Л. П. Крисін пише, що мораль (від фр. *mogale* та лат. *moralis* – моральний) – це правила моральності, а також сама моральність. Моральний – це те, що стосується моралі; високоморальне, відповідне правилам моралі; внутрішній, душевний [24, с. 454].

В. О. Навроцький вважає, що моральність – це громадська мораль, оскільки термін «моральність» зазвичай вживають паралельно з терміном «мораль». Причому мораль інтерпретують як відповідні правила поведінки людей у суспільстві, а моральність – як духовні якості, необхідні для життя людини в суспільстві та виконання правил моралі. Моральність розглядають як суспільні відносини, які покликані забезпечити утвердження поведінки людей у суспільстві на основі загальноприйнятих правил взаємної поваги, сором'язливості, розрізнення соціального й інтимного аспектів життя, поваги до цінностей, які наслідують інші члени суспільства, виховання молодого покоління в дусі поваги до моральних цінностей суспільства. Моральність, на його думку, передбачає [25, с. 446]:

1) наявність правил (передусім неправового характеру), які визначають вимоги до поведінки людей у суспільстві, їх духовні й душевні якості;

2) результат дотримання таких правил поведінки, які не викликають почуття сорому в самого себе чи/та оточуючих.

Враховуючи певною мірою відмінні погляди науковців на поняття суспільної моралі та моральності, а також те, що саме остання є об'єктом кримінально-правової охорони, проте її значення не розкривається у жодному законі, пропонуємо внести зміни до чинного законодавства, якими передбачити, зокрема, зміну назви Закону України «Про захист суспільної моралі» на «Про захист суспільної моралі та моральності», а також визначити термін «моральність», під якою можна розуміти внутрішню установку людини діяти певним чином чи утриматись від конкретних дій керуючись власним розумінням духовних і культурних цінностей, особистим усвідомленням добра і зла, честі та гідності, своїх обов'язків перед спільнотою, совістю та справедливості.

Висновки. Проведене дослідження проблеми визначення суспільної моралі та моральності як об'єктів державно-правового захисту в Україні дає змогу зробити певні висновки. Поняття «мораль» і «моральність» виникли ще в стародавні часи. Ці категорії тісно пов'язані як між собою, так і з поняттям «етика». Намагання розкрити ці терміни пройшли значний еволюційний шлях, що відображено в оприлюднених думках мислителів різних епох. Попри це, дискусії щодо їх змісту тривають досі, що вказує на неоднозначність їх сприйняття. В Україні на законодавчому рівні визначається термін «суспільна мораль», проте об'єктом кримінально-правової охорони є моральність. Зокрема, в розділі XII КК України передбачено відповідальність за кримінальні правопорушення проти неї. Відсутність законодавчо визначеного поняття моральності надає науковцям можливість самостійно тлумачити її. Наявна позиція, згідно з якою поняття «мораль» і «моральність» є тотожними, що, на нашу думку, дещо суперечить дійсності, зокрема через те, що вони обидва, хоча й пов'язані, проте існують окремо та мають власну історію виникнення та розвитку, а також означені різними відтінками значення в процесі вживання, у тому числі законодавцем. Уважаємо, що поняття «мораль» і «моральність» не треба ототожнювати та пропонуємо внести певні зміни до чинного законодавства для визначення терміна «моральність», яка є об'єктом державно-правового захисту в Україні, що потребує фахового обговорення. Одержані та оприлюднені результати дослідження можуть бути використані правниками під час проведення заходів щодо захисту суспільної моралі та моральності, а також вченими під час наукових розробок у цій сфері надалі.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 14. Ст. 192.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
4. Топузян А. Р. Моральність неповнолітніх як об'єкт кримінально-правової охорони. Питання боротьби зі злочинністю. 2017. Вип. 34. С. 260–272.
5. Ландіна А. В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук

: 12.00.08. Київ, 2005. 227 с.

6. Репецький С. П. Суспільна моральність як об'єкт кримінально-правової охорони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 259 с.

7. Шевчук А. В. Первісна мораль. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 71–75.

8. Беляева Е. В. Историческая динамика систем нравственности : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.05. Минск, 2011. 49 с.

9. Дробницкий О. Г. Понятие морали: историко-критический очерк. Москва : Наука, 1974. 388 с.

10. Гегель Г. Философия права. Москва : Мысль, 1990. 242 с.

11. Ницше Ф. Сочинения : в 2-х т. Москва : Мысль, 1990. Т. 2. 299 с.

12. Апресян Р. Г. Понятие общественной морали (опыт концептуализации). Вопросы философии. 2006. № 5. С. 3–17.

13. Беляева Е. В. Исторические формы общественной морали. Общественная мораль: философские, нормативно-этические и прикладные проблемы / под общ. ред. Р. Г. Апресяна. Москва : Альфа-М, 2009. С. 106–118.

14. Беляева Е. В. Общественная мораль в современной Беларуси. Общественная мораль: философские, нормативно-этические и прикладные проблемы / под общ. ред. Р. Г. Апресяна. Москва : Альфа-М, 2009. С. 272–292.

15. Артемьева О. В. Социальная перспектива этики добродетели. Общественная мораль: философские, нормативно-этические и прикладные проблемы / под общ. ред. Р. Г. Апресяна. Москва : Альфа-М, 2009. С. 81–92.

16. Іванець М., Петрова Т. Необхідність правового регулювання захисту суспільної моралі. Соціологія права. 2011. № 1. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39581/10-Ivanec.pdf?sequence=1>.

17. Костицький В. В. Захист суспільної моралі як нова функція демократичної держави. Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). 2010. № 3–4. С. 8.

18. Костицький В. В. Захист суспільної моралі як функція сучасної держави : монографія. Дрогобич : Коло, 2013. С. 3–12.

19. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 840 с.

20. Олійник І. С., Ганич Д. І. Російсько-український словник. 5-те вид., допов. і перероб. Київ : А.С.К., 1997. 760 с.

21. Українсько-російський словник. 5-те вид. Київ : Гол. ред. Укр. радян. енцикл., 1984. 940 с.

22. Словарь по этике / под ред. А. А. Гусейнова и И. С. Кона. 6-е изд. Москва : Политиздат, 1989. 447 с.

23. Тлумачний словник-довідник моральних та духовних понять і термінів : навч. посіб. / уклад.: О. А. Біда, Н. В. Орлова, Л. І. Прокопенко, Ю. В. Тимошенко ; за ред. Л. І. Прокопенко. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. 244 с.

24. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов. Москва : Рус. яз., 1998. 848 с.

25. Александров Ю. В., Дудоров О. О., Клименко В. А. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Київ : Юрид. думка, 2004. 656 с.

Надійшла до редакції 04.01.2021

References

1. Konstyutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. # 254k/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. # 30. St. 141. [in Ukr.].

2. Pro zakhyst suspilnoi morali [On the protection of public morality] : Zakon Ukrainy vid 20 lystop. 2003 r. # 1296-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2004. # 14. St. 192. [in Ukr.].

3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 5 kvit. 2001 r. # 2341-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2001. # 25–26. St. 131. [in Ukr.].

4. Topuzian A. R. Moralnist nepovnlitnikh yak obiekt kryminalno-pravovoi okhorony [Juvenile morality as an object of criminal law protection]. Pytannia borotby zi zlochynnistiu. 2017. Vyp. 34. S. 260–272. [in Ukr.].

5. Landina A. V. Kryminalno-pravova okhorona moralnosti v Ukraini [Criminal legal protection of morality in Ukraine] : dys. ... kand. yuryd. Nauk : 12.00.08. Kyiv, 2005. 227 s. [in Ukr.].

6. Repetskyi S. P. Suspilna moralnist yak obiekt kryminalno-pravovoi okhorony [Public morality as an object of criminal law protection] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv, 2010. 259 s. [in Ukr.].

7. Shevchuk A. V. Pervisna moral [Primitive morality]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2014. Vyp. 24. T. 4. S. 71–75. [in Ukr.].

8. Beljaeva E. V. Istoricheskaja dinamika sistem nravstvennosti [Historical dynamics of moral systems] : avtoref. dis. ... d-ra filios. nauk : 09.00.05. Minsk, 2011. 49 s. [in Rus.].

9. Drobnickij O. G. Ponjatie morali: istoriko-kriticheskij ocherk [The concept of morality: a historical and critical essay]. Moskva : Nauka, 1974. 388 s. [in Rus.].

10. Gegel' G. *Filosofija prava* [Philosophy of law]. Moskva : Mysl', 1990. 242 s. [in Rus.].
11. Nicshe F. *Sochinenija* [Essays] : v 2-h t. Moskva : Mysl', 1990. T. 2. 299 s. [in Rus.].
12. Apresjan R. G. *Ponjatie obshhestvennoj morali (opyt konceptualizacii)* [The concept of public morality (experience of conceptualization)]. *Voprosy filosofii*. 2006. № 5. S. 3–17. [in Rus.].
13. Beljaeva E. V. *Istoricheskie formy obshhestvennoj morali* [Historical forms of public morality]. *Obshhestvennaja moral': filosofskie, normativno-jeticheskie i prikladnye problemy / pod obshh. red. R. G. Apresjana*. Moskva : Al'fa-M, 2009. S. 106–118. [in Rus.].
14. Beljaeva E. V. *Obshhestvennaja moral' v sovremennoj Belarusi* [Public morality in modern Belarus]. *Obshhestvennaja moral': filosofskie, normativno-jeticheskie i prikladnye problemy / pod obshh. red. R. G. Apresjana*. Moskva : Al'fa-M, 2009. S. 272–292. [in Rus.].
15. Artem'eva O. V. *Social'naja perspektiva jetiki dobrodeteli* [The Social Perspective of Virtue Ethics]. *Obshhestvennaja moral': filosofskie, normativno-jeticheskie i prikladnye problemy / pod obshh. red. R. G. Apresjana*. Moskva : Al'fa-M, 2009. S. 81–92. [in Rus.].
16. Ivanets M., Petrova T. *Neobkhidnist pravovoho rehuliuвання zakhystu suspilnoi morali* [The need for legal regulation of the protection of public morality]. *Sotsiologhiia prava*. 2011. # 1. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39581/10-Ivanec.pdf?sequence=1>. [in Ukr.].
17. Kostytskiy V. V. *Zakhyst suspilnoi morali yak nova funktsiia demokratychnoi derzhavy* [Protection of public morality as a new function of a democratic state]. *Malyi i serednii biznes (pravo, derzhava, ekonomika)*. 2010. # 3–4. S. 8. [in Ukr.].
18. Kostytskiy V. V. *Zakhyst suspilnoi morali yak funktsiia suchasnoi derzhavy* [Protection of public morality as a function of the modern state] : monohrafiia. *Drohobych : Kolo*, 2013. S. 3–12. [in Ukr.].
19. Kuznetsov V. V. *Kryminalno-pravova okhorona hromadskoho poriadku ta moralnosti* [Criminal protection of public order and morality] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv, 2013. 840 s. [in Ukr.].
20. Oliinyk I. S., Hanych D. I. *Rosiisko-ukrainskyi slovnyk* [Russian-Ukrainian dictionary]. 5-te vyd., dopovn. i pererobl. Kyiv : A.S.K., 1997. 760 s. [in Ukr.].
21. *Ukrainsko-rosiiskyi slovnyk* [Ukrainian-Russian dictionary]. 5-te. vyd. Kyiv : Hol. red. Ukr. radian. entsykl., 1984. 940 c. [in Ukr.].
22. *Slovar' po jetike* [Ethics Dictionary] / pod red. A. A. Gusejnova i I. S. Kona. 6-e izd. Moskva : Politizdat, 1989. 447 s. [in Rus.].
23. *Tlumachnyi slovnyk-dovidnyk moralnykh ta dukhovnykh poniat i terminiv* [Explanatory dictionary-reference book of moral and spiritual concepts and terms] : navch. posib. / ukhad.: O. A. Bida, N. V. Orlova, L. I. Prokopenko, Yu. V. Tymoshenko ; za red. L. I. Prokopenko. Cherkasy : ChNU im. B. Khmelnytskoho, 2006. 244 s. [in Ukr.].
24. Krysin L. P. *Tolkovyi slovar inoiazychnykh slov* [Explanatory dictionary of foreign words]. Moskva : Rus. iaz., 1998. 848 s. [in Rus.].
25. Aleksandrov Yu. V., Dudorov O. O., Klymenko V. A. *Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna* [Criminal law of Ukraine. A special part] : pidruchnyk / za red. M. I. Melnyka, V. A. Klymenka. Kyiv : Yuryd. dumka, 2004. 656 s. [in Ukr.].

SUMMARY

Oleh M. Yemets. Public morality and morals as objects of state legal protection in Ukraine.

The purpose of the article is to define public morality and morals as objects of state legal protection in Ukraine. It is established that the concepts of “morality” and “morals” originated in ancient times. Attempts to reveal these terms have gone through a significant evolutionary path, what is reflected in the published thinkers’ opinions of different times. Nevertheless, discussions on their content continue to this day, indicating their indistinctness. In Ukraine, the term “public morality” is defined at the legislative level, but the object of criminal legal protection is morals. Thus, Section XII of the Criminal Code of Ukraine provides for liability for criminal offenses against morals. The absence of a legally defined concept of morals encourages scientists to interpret it independently. There is a viewpoint that the concepts of “morality” and “morals” are identical, what contradicts reality, in particular because they are both, although related, but exist separately and have their own history of origin and development, as well as marked with different shades in the process of use, including the legislator. It is argued that the concepts of “morality” and “morals” should not be equated and it is proposed to make certain changes to the current legislation to determine the meaning of the term “morals” as an object of state legal protection in Ukraine. This requires professional discussion.

Taking into account to a certain extent the different views of scientists on the concept of public morality and morals, as well as the fact that morals is the object of criminal legal protection, but its meaning is not disclosed in any law, we propose to amend the legislation, what in particular provide for changing the name of the Law of Ukraine “On the Protection of Public Morality” to “On the Protection of Public Morality and Morals”, as well as to define the term “morals”. This concept should be understood as the internal attitude of a person to act in

a certain way or refrain from specific actions guided by their own understanding of spiritual and cultural values, personal awareness of good and evil, honor and dignity, duties to society, conscience and justice. The obtained and published results of the research can be used by lawyers in carrying out activities to protect public morality and morals, as well as by scientists in conducting further intelligence in this area.

Keywords: *ethics, criminal offenses, morals, pornography, prostitution, debauchery, public morality, pimping.*

УДК 343.9.018

DOI 10.31733/2078-3566-2021-1-189-193

Андрій КОВАЛЕНКО[®]
доктор юридичних наук, доцент
(ГУНП в Київській області)

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ НЕГАТИВНИЙ ЧИННИК У ПОБУДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ, СУТНОСТІ ТА ОЗНАК

Здійснено аналіз поняття, сутності та ознак злочинності як деструктивного фактора в розбудові правової Української держави. Установлено, що поняття «правова держава» охоплює обов'язкове гарантування визначених законом прав і свобод людини та громадянина на основі принципу верховенства права виключно в інтересах громадян. Додатково аргументовано обов'язок держави (у вигляді її інституцій) створювати належні умови для рівного використання всіма громадянами своїх прав і свобод. Наголошено, що детермінанти злочинності, які одночасно виступають її ознаками, деструктивно впливають на основи державності, що негативно відображається як на функціонуванні всіх державних інститутів, так і на можливості їх подальшого розвитку в умовах боротьби із зовнішніми руйнівними факторами.

Серед найбільш точних і детальних ознак злочинності визначено такі, як протиправність, систематичність і масовість. З'ясовано, що взаємопов'язаність деструктивного впливу злочинності як соціального прояву з процесом розбудови правової держави обумовлена тим, що основний об'єкт злочинних посягань – базова характеристика правової держави, а це обумовлює дуалістичний характер такого явища: потребує, з одного боку, належного забезпечення, а з іншого – протидії деструктивним факторам. Акцентовано, що злочинність на сучасному етапі, з урахуванням особливостей її структури, обсягів зростання та елементів системи, а також інших поточних характеристик, формує основну загрозу для стабільного та послідовного розвитку інституту демократії в Україні, який є запорукою та однією з необхідних умов утвердження правової держави, створення стандартів дотримання прав і свобод людини та громадянина. Перспектива подальшого наукового опрацювання зазначеної тематики полягає у визначенні заходів оптимізації механізму реагування на злочинність у контексті забезпечення правової державності.

Ключові слова: *злочинність, правова держава, детермінанти, сутність, ознаки злочинності.*

Постановка проблеми. Сьогодні пріоритетним напрямом функціонування держави як правового осередку організації суспільства є забезпечення можливості реалізації кожним своїх прав без ризику посягання на права інших осіб. З еволюцією різних держав і світу загалом питання належного функціонування правових інституцій, що мають на меті утвердження правового статусу людини та громадянина, із кожним роком набуває все більшої актуальності.

У сфері запобігання протиправним посяганням на права та свободи людини й громадянина організовано нерозривний взаємозв'язок. З одного боку, належної наукової та законодавчої уваги потребує питання нормативно-правового регулювання інституту прав і свобод людини та громадянина. З іншого ж боку, це питання пов'язане з реалізацією безпосередніх функцій і виконанням обов'язків уповноваженими особами органів охорони право-

© Коваленко А.В., 2021

ORCID iD:<https://orcid.org/0000-0001-9739-8219>

avk130119@gmail.com